

Motion till riksdagen

1986/87: Jo795

Karl Erik Olsson m. fl. (c)

Återanvändning av resurser, m. m.

Sammanfattning

I motionen föreslås att en utredning om effektiv användning av resurser tillsätts. Den skall syfta till att ge en ny avfallspolitik, där avfallet minimeras och återanvänds effektivt.

Miljöfarligt emballage skall ersättas av skonsamma substitut.

Freonanvändningen måste upphöra inom tio år och insamling skall ske av det freon som i dag finns i produkter. Kommuner och entreprenörer skall vara ansvariga för insamlingen.

Åtgärder måste vidtas för att höja återinsamlandet av aluminiumburkar. Centerpartiet förordar höjning av panten. Om insamlingen inte kommer upp till 75 % bör tillverkningen av aluminiumburkar upphöra.

Gränsvärden för rötslammet måste utarbetas. Forskningen behöver förstärkas för att belysa innehåll och effekter av rötslammet. Ansvarsfrågan måste klargöras om miljöskador uppstår.

*

Inledning

Tanken var att industrisamhället skulle i ökande takt omvandla naturresurser till nyttigheter för människan. Målet var att skapa nyttigheter, men efter hand har allt fler nyttigheter blivit skadligheter och efter hand uppkommer skadligheter när man producerar nyttigheter.

Med industrisamhällets utveckling minskas det återbruk och den återvinning som i århundraden varit en naturlig del av vardagen för de flesta hushåll. Stora system undandrar möjligheten för hushåll att hantera vissa avfallstyper. Ett exempel är det organiska avfallet i hushållsavloppen, som efter förorening med kadmium blir olämpligt att återföra till åkrarna som rötslam.

Långt fram på 1900-talet dominerades avfallet av organiskt material, men i ökande takt har det alltmer kommit att omfatta produkter som blivit alltmer sammansatta av många ämnen och svåra att föra tillbaka i naturens kretslopp.

Forskning och utveckling rörande avfall och dess omhändertagande har i vårt land präglats av grundsynen att "avfall är en resurs som i största möjliga utsträckning skall användas på nytt" (Ds Jo 1974: 10) (prop. 1975: 32).

Denna grundsyn har format de senaste tio årens händelseutveckling, vilken mycket kort kan beskrivas som följer:

- Ca 15 anläggningar för sonderdelning, separering, materialåtervinning och kompostering har uppförts. Samtliga dessa anläggningar har i dag, i den mån de fortfarande är i drift, betydande svårigheter att få avsättning för det utseparerade materialet.
- Närmare hälften av allt hushållsavfall är föremål för förbränning med värmeåtervinning. Olika emissionsproblem i anslutning till denna behandling, liksom konkurrensen från andra värmekällor, har emellertid stoppat utbyggnaden tills vidare.
- Återvinning genom omfattande källsortering förutsätter kostbara och genomgripande organisatoriska och tekniska förändringar i avfallshanteringsystemen. Aktiviteterna är trots det endast i begränsad omfattning anpassningsbara till befintlig köksstandard, flerbostadshus och glesbygdsområden. Avfallsets heterogena sammansättning, samt konsumenternas varierande inställning till att delta, är ytterligare faktorer som visat sig begränsande för möjligheterna att uppnå en återvinningsgrad överstigande 10–15%. Punktvis har däremot uppsamling av papper och glas visat sig vara framgångsrik.

Utsläpp av kvicksilver och kadmium hör till vår tids svåraste miljöproblem. Batterierna i avfall är en stor föroreningskälla. Riksdagen beslöt hösten 1986 att ett pantsystem skall införas på batterier. Centerpartiet har en rad år motionerat om insamling av batterier. Riksdagen biföll centermotionen och regeringen fick i uppdrag att närmare överväga hur ett pantsystem skall utformas. En annan uppgift är att överväga hur märkning av miljöfarliga batterier skall ske. Vi anser att målsättningen måste vara att 80–90% av batterierna samlas in.

Trots de ansträngningar som gjorts kan man i dag på intet sätt påstå att våra avfallsproblem är lösta. Tiden måste vara mogen för en grundlig genomgång av problematiken på området. En sådan genomgång bör syfta till att lägga grunden för en avfallspolitik där avfallet minimeras och där det återstående avfallet i största möjliga utsträckning används på nytt inom nya användningsområden. I Danmark har införts en återvinningslag. En sådan lag i Sverige bör ge grunden för en ny avfallspolitik. De danska miljömyndigheterna bedömer att avfallsmängderna kan reduceras med 40% under en 5–10-årsperiod, då är även industriavfallet inräknat. För att åstadkomma en sådan reduktion har en miljöavgift införts för avfall som levereras till soptippar och förbränningsanläggningar. Intäkterna från avgiften används till att stödja omfattande forskning och utvecklingsinsatser. Det gäller projekt som miljövänlig produktutformning, avfallsreducerande processändringar, återvinning inom produktionen, utsortering av återvinningsbara komponenter vid avfallskällan m. m.

En ny avfallspolitik

Avfall kan undvikas genom en ökad styrning av de produktionsprocesser och de konsumtionsmönster som utgör själva källan till problemen. Samhället måste i högre grad än hittills hävda producentens ansvar för det

avfall som är ett resultat av själva produktionsprocessen, liksom för de produkter som släpps ut på marknaden.

Tyngdpunkten för fortsatt forskning och utveckling inom avfallsområdet bör därför förskjutas från traditionell filter- och återvinningsteknik mot förebyggande lösningar i produktionsledet.

Det innebär en inriktning mot teknik som i produktionsledet använder färre resurser samt frambringar avfall och föroreningar i ett mindre omfång, eller mindre miljöfarlig karaktär, än hittills använd teknik.

Detta inbegriper således aktiviteter vilka:

- Sparar råvaror eller gör det möjligt att använda mindre förorenade råvaror.
- Minskar mängden restprodukter eller gör dessa mindre förorenade.
- Möjliggör återvinning genom t. ex. ändrad produktdesign.

Synsättet är alltså förebyggande till sin karaktär, och angriper avfallsproblemen redan vid källan, vid ritborden och ute i de primära produktionsprocesserna.

Sverige är, och har länge varit, ett föregångsland beträffande miljövard, avfallshantering och återvinning. En förutsättning för ett fortsatt framåtskridande i dessa avseenden är emellerid att de som i grunden är ansvariga för avfallets kvalitet och sammansättning, dvs. producenter och konsumenter, också ges incitament och möjligheter att påverka detta. En ökad forskning, utveckling och förmedling av "clean technologies" kan på så sätt bidra till minskade miljöstörningar samt underlätta en alltmer utvecklad återvinningsaktivitet.

Det är viktigt att svenska företag blir observanta på den besparings- och rationaliseringspotential som ligger i ett aktivt förebyggande miljöskyddsarbete.

Det har visat sig att företag som har utvecklat icke förorenande återvinningsbara produkter, förändrat produktionsprocesser och återvinning av avfallsprodukter har kunnat göra det på ett för företaget gynnsamt företagsekonomiskt sätt.

Vi anser att en utredning om avfallshanteringen bör tillsättas. Utredningen bör få i uppdrag att:

- Utarbeta en återanvändningslag.
- Ta fram ett samlat forskningsprogram för resurseffektivisering och avfallshantering.
- Studera möjligheter och hinder genom branschstudier.
- Ta fram ekonomiskt stöd till forskning – teknikutveckling. Ett sådant bidrag utgick så sent som för ett år sedan men avvecklades av regeringen. Vi anser att utredningen bör studera om en miljöavgift kan uttas för att finansiera forskningen.
- Främja utvecklingen genom byggande av försöksanläggningar och genom kunskapsförmedling.
- Utredningen bör också uppmärksamma inriktningen på den tekniska utbildningen.
- Utredningen bör undersöka vilka ekonomiska incitament som behövs för omställning till ovan skisserade inriktning för att minimera och återvinna avfallet.

- En viktig uppgift för utredningen är att undersöka hur användning av emballage kan minskas och/eller ersättas av andra som är skonsamma mot vår miljö och hälsa och som hushållar med våra resurser.

Erfarenheterna av källsortering av olika typer av avfall bör också utvärderas. Utredningen bör ta fasta på det intresse som finns bland allmänheten att insamla hushållsavfall som papper och glas och se på olika möjligheter att utveckla detta.

Freon

Utrangerade kylskåp och frysar deponeras vanligtvis på kommunala sop-tippar. Vissa tippar sorterar ut vitvaruskrot ur övrigt avfall och levererar det till återvinningsanläggningar. Det är nödvändigt att helt separera kylar och frysar så att freonet kan uppsamlas. Kommuner och privata entreprenörer bör åläggas en sådan separering. Freoner bör tas ur system och hanteras separat. Återvinningen kan ske vid sopstationerna eller genom regionalt samarbete mellan dem. Samma anläggningar bör byggas så att de också kan ta emot annan kylutrustning som innehåller freon. För att minimera utsläppen av den freon som används i dag är det nödvändigt att regeringen gör en systematisk genomgång av de olika områden där freon används för att klarlägga hur freonen återsamlas. Vi har i annat sammanhang föreslagit en avveckling av freonanvändningen på tio år.

Riksdagen bör besluta ålägga kommuner och privata entreprenörer att separera och ta till vara freon.

Aluminiumburkar

För öl- och läskburkar av aluminium infördes 1982 ett särskilt återtagningssystem i enlighet med lagen (1982: 349) om återvinning av dryckesförpackningar av aluminium. Returpack AB har tillstånd att inrätta och driva ett pantsystem för aluminiumburkar. Enligt de villkor som gäller för tillståndet skall återvinningen senast under år 1985 uppgå till minst 75% och därefter varaktigt hållas på lägst denna nivå. Återvinningen skall redovisas till statens jordbruksnämnd två gånger per år. Om återvinningen under två på varandra följande halvårsperioder fr. o. m. 1986 inte når upp till 75% är Returpack skyldigt att omgående till jordbruksnämnden redovisa de åtgärder som beslutats i syfte att öka återvinningen. Jordbruksnämnden eller regeringen kan då föreskriva att ytterligare åtgärder vidtas.

Burkinsamlingen har ännu icke lämnat resultat som eftersträvas. Under perioden januari–juni 1986 uppgick återvinningen av aluminiumburkar till 57,9% enligt Returpack AB:s redovisning. Det innebär att ca 150 miljoner burkar blir kvar i naturen varje år. Principen bör vara att panten höjs till tillverkningskostnaden för burken. Regeringen bör därför snarast vidta åtgärder så att insamlingen minst uppgår till 75%; i annat fall måste tillverkningen av aluminiumburkar upphöra.

Under de senaste 20 åren har det skett en snabb utbyggnad av kommunala reningsverk. Denna stora satsning på rening av kommunalt avloppsvatten har medfört att eutrofieringen av många sjöar och vattendrag har minskat avsevärt sedan 1950-talet. Reningsverkens uppgift är att rena vatten.

Det produceras mellan 150 000 och 200 000 ton avloppsslam per år (torrsubstans) i landets reningsverk. Drygt hälften sprids på jordbruksmark, en tredjedel deponeras på tipp och resten används för markbyggnad. Vid en minskad användning inom jordbruket kan kommuner komma att återuppta förbränning av slam.

Kunskapen om och erfarenheterna av föroreningsbelastningen i hushållsavfall i kombination med användning i jordbruket är mycket svag. Det är i princip bara vissa tungmetaller som kontrolleras regelbundet. Kunskapen om vilka effekter dessa tungmetaller har för det agrara ekosystemet är också bristfällig. Osäkerhet råder t. ex. om hur upplagringen av kvicksilver påverkar marken.

Organiska föroreningar, exempelvis cyanider och ftalater, förekommer troligen regelbundet i kommunalt avloppsslam. Forskare är eniga i bedömningen att dessa föreningar är klart olämpliga att tillföra odlingsmark.

Det är angeläget att medel ställs till förfogande för en forskning som kan belysa vad slammet innehåller och vilka effekter dessa föroreningar har i det agrara ekosystemet.

Det är viktigt att klargöra vem som är ansvarig för skador som kan uppstå i mark, på människor, djur eller växtlighet som en följd av slam användning. Fastighetsägaren är juridiskt sett ansvarig för miljöskador som härrör från dennes fastighet. I den nya miljöskadelagen har bevisbördan för sådana fall lättats avsevärt. En lantbrukare kan vid uppkomna skador bli skyldig att betala skadestånd till tredje part som kan drabbas.

Den enskilde lantbrukaren kommer dock i praktiken att få ta det yttersta ansvaret för de effekter användningen av samhällsavfallet kan få.

Jordbruksutskottet uttalade våren 1986 att som gödselmedel endast får användas sådant slam som är helt invändningsfritt ur miljö- och konsument synpunkt. Regeringen borde snarast fastställa så låga gränsvärden för slammets innehåll av tungmetaller, kemiska substanser m. m. att åkermarkens långsiktiga produktionsförmåga och produkternas kvalitet inte äventyras. Naturvårdsverket har ännu inte framarbetat nya riktlinjer för slamhanteringen.

Det moderna samhället har skapat och skapar fortfarande svåra avfallsproblem, med skador på miljön som en följeeffekt. Återanvändning är en viktig princip för ett samhälle med god resurshushållning. Det är en viktig uppgift för samhället att sträva efter en avfallshantering där återanvändningsprincipen får bli vägledande. Om denna målsättning skall kunna förverkligas så måste omedelbart metoder för separering vid källan utvecklas och etableras. Om medel ställs till förfogande för en forskning med ambition att identifiera föroreningarna och därefter undanröja riskerna för skador på mark, människor, djur och växtlighet kan jordbruket ta del i samhällets hushållning med avfall och återanvända delar av avfallet.

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställs

1. att riksdagen beslutar hos regeringen begära en utredning om effektiv användning av resurser i enlighet med motionen,
2. att riksdagen beslutar hos regeringen begära förslag till åtgärder så att minst 75 % av aluminiumburkarna återvinns.
3. att riksdagen beslutar som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av forskning om föreningar i rötslam,
4. att riksdagen beslutar som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om det juridiska ansvaret vid utnyttjande av rötslam.

Stockholm den 27 januari 1987

Karl Erik Olsson (c)

Lennart Brunander (c)

Kjell A. Mattsson (c)

Birgitta Hambraeus (c)

Bertil Jonasson (c)

Kerstin Göthberg (c)

Karl-Anders Petersson (c)

Rune Thorén (c)

Ivar Franzén (c)

Agne Hansson (c)